

УДК 343.98

А.М. ЛИСЕНКО, канд. юрид. наук, доц.,
Харківський національний університет внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВІДНОШЕННІ ОСІБ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТЕРОРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Ключові слова: терорист, злочини, пов'язані з терористичною діяльністю, реалізація оперативно-розшукової інформації

Актуальність проблеми дослідження та розробки науково-обґрунтованих алгоритмів реалізації оперативно-розшукової інформації у відношенні терористів обумовлена високим ступенем суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються ними, у зв'язку з чим заходи протидії з боку правоохоронних органів повинні бути максимально ефективними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що деякі організаційно-тактичні питання розкриття злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, досліджувалися Р.В. Мукоїдой [1], але питання тактики реалізації оперативно-розшукової інформації щодо осіб, які вчиняють дані злочини в Україні, не досліджувалися. Тому метою цієї статті є розробка тактичних прийомів реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності щодо зазначених осіб та підвищення, таким чином, ефективності антитерористичної діяльності з боку держави. Її новизна полягає у визначенні ефективних алгоритмів дій оперативних працівників щодо розкриття злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю.

Реалізація оперативно-розшукової інформації є підсумковим етапом розкриття злочину. Саме від її тактично правильного проведення залежить успіх притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Од-

нак раптовий і динамічний характер проведення реалізації виключає допущення помилок на даному етапі, оскільки вони можуть призвести до втрати доказів і переховування злочинців від органів дізнання та слідства. У зв'язку з цим набуває особливого значення розробка організаційно-тактичних основ реалізації оперативно-розшукової інформації.

В.М. Аتماжитов та В.А. Іллічов під реалізацією оперативно-розшукової інформації розуміють застосування оперативно-розшукових та інших заходів, спрямованих на забезпечення можливостей її використання для попередження, розкриття злочинів, розшуку зниклих злочинців, розшуку безвісти зниклих громадян та вирішення інших завдань боротьби зі злочинністю [2, с.20]. Схожу позицію займає Г.О. Душейко, який вважає, що реалізація оперативно-розшукової інформації – це засноване на законі і нормативних актах використання оперативно-розшукової інформації в належних умовах згідно з вимогами, які забезпечують ефективне рішення завдань з виявлення, попередження, припинення і розкриття злочинів, а також з виявлення осіб, які готують, здійснюють або вчинили злочин; із розшуку злочинців, що переховуються, і осіб, які зникли безвісти; оперативно-розшукового забезпечення попереднього слідства та кримінального судочинства [3, с.8].

Деяку іншу думку мають Ю.І. Веселов та А.М. Царегородцев, які під реалізацією оперативно-розшукових даних розуміють діяльність працівників ОВС щодо фактичного використання зібраних оперативно-розшукових даних для викриття злочинної групи. Реалізація настає тоді, коли зібрано достатньо фактичних даних про час, місце, спосіб та інші обставини вчиненого злочину, про коло осіб, причетних до нього, міру їх участі в злочинній діяльності, і є можливість використовувати такі дані як докази в ході попереднього слідства [4, с.53].

Аналізуючи визначення поняття «реалізація оперативно-розшукової інформації», що зустрічаються у спеціальній літературі, не-

обхідно відзначити, що принципівих відмінностей між визначеннями немає – усі вони за змістом зводяться до використання даних, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності для вирішення завдань боротьби зі злочинністю.

Умовою успішної реалізації оперативно-розшукової інформації у відношенні осіб, що вчиняють злочини, пов'язані з терористичною діяльністю, є ретельна підготовка до неї. Вона включає в себе систематизацію і аналіз зібраної інформації з метою визначення: чи достатньо задокументовані дії розроблюваних осіб для порушення кримінальної справи, або є необхідність здійснення додаткових заходів для перевірки первинної інформації чи документування злочинних дій осіб, які розробляються. Аналіз матеріалів оперативно-розшукової діяльності також дозволяє: встановити роль кожного терориста у вчиненні злочину, послідовність і порядок затримання цих осіб, прийняти рішення про проведення конкретних оперативно-розшукових заходів, комбінацій та початкових слідчих дій в період реалізації.

На стадії підготовки до реалізації оперативно-розшукової інформації важливу роль може відіграти слідчий, особливо під час аналізу цих матеріалів та планування заходів. Слід підкреслити, що працівник оперативно-розшукового підрозділу на будь-якій стадії документування злочинної діяльності розроблюваних осіб має право звернутися до слідчого по допомогу в правовій оцінці наявної оперативно-розшукової інформації, а також за іншими необхідними рекомендаціями. Однак таке звернення не звільняє працівника оперативного підрозділу від обов'язку давати юридичну оцінку інформації, отриманій в результаті оперативно-розшукової діяльності.

Слідчий, володіючи інформацією про чисельність терористичної групи чи організації, рівень її організації, рольові відносини між її учасниками та факти терористичної діяльності, може визначити найбільш ефективні шляхи та засоби реалізації фактичних даних, отриманих при документуванні зло-

чинної діяльності розроблюваних осіб. Так, О.М. Бандурка відзначає, що при цьому «слідчий може помітити в матеріалах і такі важливі для слідства деталі, на які оперативні працівники не звернули увагу, краще бачити так звану судову перспективу. Таким чином, він може висловити оперативному працівнику думку про готовність оперативних матеріалів до реалізації, про необхідність одержання додаткових матеріалів, без яких неможливо прийняти рішення про порушення кримінальної справи, про перевірку окремих даних» [5, с.293].

З огляду на рекомендації слідчого, оперативний працівник намічає оперативно-розшукові заходи з метою усунення недоліків у документуванні злочинних дій розроблюваних осіб, виявлених при аналізі матеріалів. Слід пам'ятати, що під час ознайомлення слідчого з даними матеріалами оперативний працівник зобов'язаний подбати про те, щоб не допустити розшифровки джерел оперативно-розшукової інформації та методів оперативно-розшукової діяльності.

При ознайомленні слідчого з матеріалами оперативно-розшукової діяльності, до них доцільно додавати оглядову довідку-меморандум, в якій необхідно викласти: фабулу злочину із зазначенням дати, місця, осіб, причетних до його вчинення, очевидців і їх настановних даних; наявні фактичні дані по кожному встановленому епізоду терористичної діяльності із зазначенням джерела їх одержання, якщо це не призведе до розшифровки методів оперативно-розшукової діяльності та негласних джерел інформації. Після одержання від слідчого, що ознайомився з матеріалами оперативно-розшукової діяльності, інформації про наявність підстав для порушення кримінальної справи, оперативний працівник може починати їх реалізацію.

Необхідно зауважити, що важливе місце при реалізації оперативно-розшукової інформації посідає планування. На нашу думку, під плануванням реалізації оперативно-розшукової інформації слід розуміти аналітичну діяльність працівників оперативних та

слідчих підрозділів, базовану на принципах наукової обґрунтованості та суворої послідовності проведення дій і спрямовану на продумування заздалегідь системи оперативно-розшукових заходів та початкових слідчих дій, своєчасне і якісне проведення яких забезпечить найбільш ефективно вирішення завдань боротьби зі злочинністю.

Планування реалізації оперативно-розшукової інформації включає до себе складання плану реалізації. Ми вважаємо, що оперативний працівник в обов'язковому порядку повинен скласти план реалізації спільно зі слідчим, тому що в план, крім оперативно-розшукових заходів, повинні входити і початкові слідчі дії, такі як обшук, виїмка, затримання, арешт тощо, від своєчасності проведення яких залежить подальший хід досудового слідства й успішність його завершення. Під час планування необхідно враховувати кількість та якість наявних сил і засобів, а також послідовність проведення конкретних заходів, необхідність яких повинна обумовлюватися результатами раніше виконаних дій. При цьому однією із найважливіших особливостей планування оперативно-розшукових заходів на даному етапі, є те, що вони повинні бути підпорядковані завданням досудового слідства.

У плані реалізації слід чітко визначити: які заходи необхідно здійснити; їх виконавців; строки виконання; коли і ким планується порушення кримінальної справи; який тактичний прийом реалізації буде застосований (одночасна раптова реалізація матеріалів розробки у відношенні всіх членів терористичної групи (організації) або поетапна реалізація); які оперативні комбінації будуть використовуватися при цьому; способи забезпечення легалізації даних, отриманих негласним шляхом. Зазначимо, що планування має винятково важливе значення в розробці найбільш оптимального алгоритму оперативно-розшукових заходів і слідчих дій, метою проведення яких є викриття винних осіб та порушення у відношенні них кримінальної справи.

До найчастіше застосовуваних оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, які плануються на стадії реалізації оперативно-розшукової інформації відносно осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з терористичною діяльністю слід віднести: 1) затримання підозрюваного; 2) опитування підозрюваного та інших осіб, обізнаних про подію злочину; 3) огляд місця події; 4) обшук, виїмка з метою вилучення за місцем проживання та роботи підозрюваних предметів, які свідчать про причетність до терористичної діяльності; 5) призначення і проведення різних видів досліджень та експертиз; 6) накладення арешту на майно злочинців з метою забезпечення відшкодування матеріального збитку та недопущення використання коштів у терористичних цілях тощо.

Слід зазначити, що при плануванні заходів щодо реалізації оперативно-розшукової інформації працівник оперативного підрозділу повинен не допустити розшифровки негласних джерел даної інформації і методів оперативно-розшукової діяльності. Така небезпека існує, адже злочинці знають або можуть здогадуватися про деякі оперативні можливості органів дізнання. Вони намагаються довідатися, звідки оперативному працівнику став відомий той або інший факт, ретельно аналізують його дії, уважно вивчають його реакцію на ті або інші дії, а іноді й провокують помилковими заявами, щоб довідатися про джерело інформації і ступінь його обізнаності. Тому загальним правилом для оперативного працівника повинна бути заборона користуватися з метою викриття злочинців такими оперативно-розшуковими даними або прийомами, які можуть призвести до розшифровки джерела інформації або методів оперативно-розшукової діяльності [6, с.112].

На нашу думку, реалізацію оперативно-розшукової інформації відносно терористів, бажано розпочинати після встановлення даних про: а) механізм вчинення злочину; б) усіх членів терористичної групи (організації) і їх фактичну участь у вчиненні злочи-

ну; в) місця знаходження терористів; г) джерела доказів їх вини; д) місця зберігання знарядь злочину. При цьому треба враховувати: наскільки повно на момент реалізації задокументовані дії усіх членів злочинної групи або частини з них; чи достатньо зібраних матеріалів для порушення кримінальної справи і притягнення злочинців до кримінальної відповідальності; чи перевірені усі оперативні дані, які передбачається використовувати при порушенні кримінальної справи; чи немає між ними суперечностей, що свідчать про обставини, які виключають можливість порушення кримінальної справи і притягнення розроблюваних осіб до кримінальної відповідальності.

Тактично правильно організована реалізація оперативно-розшукової інформації повинна мати активний наступальний характер і передбачати передусім те, щоб заплановані відносно розроблюваних заходи здійснювалися раптово. Це дозволяє провести заходи відносно кожного розроблюваного таємно від інших осіб, захопити злочинців зненацька [7, с.165–166]. Найбільш ефективною є реалізація оперативно-розшукової інформації, проведена одночасно у відношенні всіх членів терористичної групи (організації). У випадках, коли наявних сил для цього недостатньо, оперативний працівник повинен проаналізувати матеріали оперативної розробки і прийняти рішення про те, відносно кого з членів терористичної групи (організації), спочатку проводити оперативно-розшукові заходи. При цьому необхідно виходити з того, щоб при проведенні оперативно-розшукових заходів у відношенні окремих членів терористичного формування це не призвело до неможливості проведення надалі оперативно-розшукових заходів у відношенні інших терористів.

Реалізацію оперативно-розшукової інформації у справах цієї категорії, за наявності можливості, необхідно починати із затримання терористів. При цьому, враховуючи небезпечність терористів, доцільно проводити їх затримання у малолюдних місцях,

окремо від затримання інших співучасників. Здійснювати опитування злочинців необхідно відразу ж після затримання, для того щоб не дати часу на обмірковування пояснень і можливість погодити свої пояснення з поясненнями інших членів терористичної групи (організації).

Під час опиту треба з'ясувати такі питання: яку участь у вчиненні злочину приймав опитуваний; хто ще причетний до терористичної діяльності; які ще злочини вчинялися або готуються терористичною групою (організацією); яка мета вчинення злочинів; хто є організатором терористичного формування; джерела надходження знарядь злочину (вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв та речовин, сильнодіючих отруйних речовин тощо); джерела фінансування; наявність зв'язків з іншими терористичними групами та організаціями, у тому числі закордонними; якими транспортними засобами та приміщеннями користуються терористи тощо. Зауважимо, що залежно від конкретних обставин вчинення злочину можуть виникати додаткові питання.

Наприкінці зазначимо, що якісно виконати заходи з реалізації оперативно-розшукової інформації у відношенні осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з терористичною діяльністю, без чітко розробленої системи дій, строго визначеної, науково обґрунтованої послідовності їх проведення вкрай скрутно, а допущення помилок по справах цієї категорії є неприпустимим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мукоїда Р. В. Організаційно-тактичні засади протидії злочинам, пов'язаним з терористичною діяльністю: дис. ... кандидата юрид. наук : 21.07.04 / Мукоїда Руслан Вікторович. – Одеса, 2008. – 229 с.
2. Аتماжитов В. М. О некоторых теоретических предпосылках использования математического моделирования при решении проблем оперативного обслуживания / В. М. Аتماжитов, В. А. Ильичев // Инфор-

мационный бюллетень ВНИИ МВД СССР. – 1973. – № 3. – С. 16–20.

3. Душейко Г. О. Організаційно-тактичні основи реалізації оперативно-розшукової інформації в стадії порушення кримінальної справи : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / Г. О. Душейко. – Х., 2001. – 16 с.

4. Веселов Ю. И. Оперативная разработка преступных групп : учебно-практ. пособие / Ю. И. Веселов, А. М. Царегородцев. – Омск, 1982. – 178 с.

5. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник. Ч. 1 / О. М. Бандурка. –

Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 293 с.

6. Жигунов В. Н. Расследование уголовных дел, возбуждаемых по материалам оперативной разработки по преступлениям в сфере производства и оборота алкогольной продукции: дисс. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Жигунов Вадим Назирович. – Нальчик, 2004. – 206 с.

7. Лисенко А. М. Правові та організаційно-тактичні основи розкриття злочинів у сфері виготовлення та збуту алкогольних напоїв: дис. ... кандидата юрид. наук : 21.07.04 / Лисенко Андрій Миколайович. – Львів, 2008. – 223 с.

Лисенко А. М. Реалізація оперативно-розшукової інформації у відношенні осіб, що вчиняють злочини, пов'язані з терористичною діяльністю / А. М. Лисенко // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 581–585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11amztd.pdf>

Розглянуто особливості застосування оперативно-розшукових заходів та початкових слідчих дій на стадії реалізації оперативно-розшукової інформації; науково обґрунтовано та розроблено пропозиції щодо їх оптимізації.

Лысенко А.Н. Реализация оперативно-розыскной информации в отношении лиц, которые совершают преступления, связанные с террористической деятельностью

Рассмотрены особенности использования оперативно-розыскных мероприятий и первоначальных следственных действий на стадии реализации оперативно-розыскной информации; научно обоснованы и разработаны предложения по их оптимизации.

Lysenko A.N. Realization of Operative-Search Information in Regard to Persons, which Commit Crime, Related to Terrorist Activity

Features of use of operatively-search actions and initial investigatory actions at a stage of realization of the operatively-search information are considered; offers on their optimization are scientifically proved and developed.